1. Yhteenveto

Epävarmuudet maailmantalouden näkymissä ovat lisääntyneet ja nopeutuneesta inflaatiosta on muodostunut maailmanlaajuinen ilmiö. Maailmantalouden kasvun arvioidaan jäävän kuluvana vuonna sekä ensi vuonna viime vuotta hitaammaksi, alle 4 prosenttiin. Yhdysvalloissa hitaan kasvun vaiheen odotetaan kestävän pitkälle ensi vuoteen ja tuotannon kasvavan runsaan prosentin tänä ja ensi vuonna.

Euroalueella kasvun ennakoidaan jäävän tänä vuonna 1½ prosenttiin ja pysyvän hitaana myös ensi vuonna. Vahva euro heikentää yritysten kannattavuutta ja vaikeuttaa vientiä. Kansainvälisen kysynnän kasvun hidastuminen vähentää investointihalukkuutta ja kotitalouksien heikentyneet odotukset pitävät kulutuksen kasvun vaatimattomana.

Kotimaassa talouskehitys on jatkunut alkuvuonna vahvana. Suhdanne on kuitenkin heikkenemässä vuoden loppua kohden ja kokonaistuotannon kasvun arvioidaan asettuvan tänä vuonna 2,8 prosenttiin. Ensi vuonna kokonaistuotannon odotetaan kasvavan 1,8 % viennin ja investointien kasvun hidastuessa. Kotitalouksien ostovoima lisääntyy v. 2009 3½ prosentilla ansiotason nousun, hidastuvan inflaation ja veronkevennysten seurauksena.

Työllisyyden kohentuminen on jatkunut nopeana. Työpaikkojen määrän arvioidaan lisääntyvän tänä vuonna 40 000:lla ja työllisyysasteen nousevan 70½ prosenttiin. Työttömyysaste alenee v. 2008 keskimäärin 6,2 prosenttiin. Ensi vuonna työllisyyden kasvu hidastuu ja työllisyysasteen ennakoidaan pysyvän kuluvan vuoden tasolla. Työttömyysasteen ennustetaan painuvan alle 6 prosenttiin työvoiman tarjonnan kasvun hidastuessa.

Inflaatio on nopeutunut viime vuodesta huomattavasti. Kuluttajahintojen arvioidaan nousevan tänä vuonna 4,1 %. Vuonna 2009 inflaatio hidastuu 2,8 prosenttiin, kun hintojen nousua kertaluonteisesti kiihdyttäneiden tekijöiden vaikutus poistuu.

Talouspolitiikan linja

Hallituksen tavoitteena on lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla edellytyksiä työllisyyden tuntuvalle kohentumiselle ja tuottavuuden kasvulle. Vahva talouskasvu yhdessä määrätietoisen työllisyyspolitiikan kanssa voi aikaansaada 80 000—100 000 uutta työpaikkaa vaalikauden loppuun mennessä, jolloin työllisyysaste nousisi n. 72 prosenttiin. Alkuvaalikauden vahvasta työllisyyskehityksestä huolimatta tämän saavuttaminen edellyttää työvoiman tarjontaa tukevia, tuottavuutta vahvistavia ja tuotannon kasvua edistäviä toimenpiteitä sekä suotuisaa kansainvälistä talouskehitystä ja työvoiman kysynnän turvaavaa maltillista työvoimakustannusten nousua. Tämän talousarvioesityksen painopisteinä ovat työnteon kannustavuuden lisääminen ja osaavan työvoiman saannin varmistaminen sekä välittävän sosiaaliturvan kehittäminen.

Julkisen talouden kestävyyden varmistamiseksi tavoitteena on yhtä prosenttia bruttokansantuotteesta vastaava rakenteellinen valtiontalouden ylijäämä vaalikauden lopussa. Väestön ikääntymisen julkiselle taloudelle asettamaan paineeseen pyritään vastaamaan vahvistamalla julkisen talouden kestävyyttä rakenteellisin uudistuksin sekä harjoittamalla vastuullista meno- ja veropolitiikkaa. Talousarvioesitykseen sisältyvät, työllisyyden parantamiseen tähtäävät työn veronkevennykset sopivat hyvin heikkenevään suhdannetilanteeseen. Kokonaisuutena finanssipolitiikan voidaan arvioida olevan ensi vuonna kokonaiskysyntää ja kasvua tukevaa.

Tuottavuuden edistäminen

Väestön ikääntymisen aiheuttama palvelutarpeen kasvu ja julkisen talouden kestävyyden varmistaminen edellyttävät julkisen hallinnon sekä julkisten palveluiden tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämistä. Tuottavuuden parantamiseen tähdätään erityisesti kunta- ja palvelurakennehankkeen sekä valtion tuottavuusohjelman toimilla. Valtionhallinnon tuottavuusohjelman toimenpiteet johtavat valtion henkilöstömäärän pienenemiseen vuoteen 2011 mennessä n. 9 600 henkilötyövuodella. Lisäksi maaliskuun 2008 kehyspäätöksen mukaisesti käynnistetään uusia tuottavuutta lisääviä toimenpiteitä, jotka edelleen vähentävät henkilöstötarvetta 4 800 henkilötyövuodella vuoteen 2015 mennessä. Vuonna 2009 tuottavuustoimenpiteet pienentävät valtion henkilöstötarvetta n. 1 940 henkilötyövuodella.

Tuloarviot

Budjettitalouden varsinaisiksi tuloiksi arvioidaan 46 mrd. euroa v. 2009. Tuloista n. 85 % on veroja ja veroluonteisia tuloja, joiden kertymäksi arvioidaan 39 mrd. euroa. Verotulot

kasvavat 1,0 % vuoden 2008 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Verotulojen kasvua hidastavat mittavat veronkevennykset sekä ennustettu talouskasvun hidastuminen. Muiden tulojen kuin verotulojen arvioidaan pysyvän samalla tasolla kuin kuluvan vuoden varsinaisessa talousarviossa. EU:lta saatavat tulot vähenevät 193 milj. euroa, mutta toisaalta mm. siirrot eläkerahastosta ja asuntorahastosta kasvavat yhteensä 137 milj. euroa.

Työnteon kannustavuuden lisäämiseksi työn verotusta kevennetään n. 870 milj. eurolla v. 2009. Lisäksi verotusta tarkistetaan ansiotason nousua vastaavasti, mikä ylittää selvästi pelkän inflaatiotarkistuksen. Myös eläkkeensaajien verotusta kevennetään vastaavasti ja lisäksi eläkeläispuolisoiden verotus saatetaan enimmillään työtulojen verotusta vastaavalle tasolle.

Elintarvikkeiden arvonlisäverokanta alennetaan 12 prosenttiin 1.10.2009, mikä vähentää arvonlisäveron tuottoa vuositasolla n. 500 milj. eurolla.

Metsäteollisuuden puun saannin turvaamiseksi puun myyntitulo vapautetaan määräaikaisesti osittain verosta. Vuoden 2010 loppuun mennessä saadusta puun myyntitulosta on tietyin edellytyksin verovapaata tuloa 50 % ja vuoden 2011 loppuun mennessä saaduista tuloista 25 %. Vuonna 2009 puun myyntitulon osittainen verovapaus pienentää pääomatuloverokertymää 105 milj. eurolla.

Tupakkatuotteiden verotusta nostetaan siten, että savukkeiden veroa korotetaan 10 % ja irtotupakan veroa 25 %. Tupakkaveron tuottoarvio nousee muutosten johdosta 35 milj. eurolla.

Määrärahat

Valtion talousarvion määrärahoiksi vuodelle 2009 ehdotetaan ilman valtion velan vähentämistä 45,8 mrd. euroa, mikä on 4,8 % enemmän kuin vuoden 2008 varsinaisessa talousarviossa. Hintatason nousu ja talousarvion rakennemuutokset huomioiden määrärahat kasvavat reaalisesti 1,1 %. Hallinnonalojen menot kasvavat reaalisesti 1,1 % ja valtionvelan korkomenojen ennakoidaan lisääntyvän 1,3 % yleisen korkotason nousun seurauksena. Menojen kasvu hidastuu huomattavasti kuluvasta vuodesta, mikä vastaa hallitusohjelman linjauksia.

Taulukko 1. Budjettitalouden tuloarviot, määrärahat ja tasapaino, milj. euroa

	2007 tilinpäätös	2008 varsinainen talousarvio	2009 esitys	Muutos, % 2008—2009
Tulovero	14 361	14 790	14 482	-2
Arvonlisävero	13 521	14 496	14 971	3
Muut verot	8 829	9 204	9 426	2
Muut tulot	6 501	7 032	7 030	-0
Yhteensä	43 212	45 522	45 908	1
Nettolainanotto ja velanhallinta[1)]	-	-	-	
Tuloarviot yhteensä	43 212	45 522	45 908	1
Kulutusmenot	12 929	13 691	14 643	7
Siirtomenot	24 363	26 791	27 849	4
Sijoitusmenot	688	652	783	20
Muut menot pl. valtionvelan nettokuoletukset	2 348	2 540	2 480	-2
Yhteensä	40 327	43 673	45 755	5
Nettokuoletukset ja velanhallinta	2 925	1 848	153	-92
Määrärahat yhteensä	43 252	45 522	45 908	1

[1)]Sisältää nettoutettuna vuosittain 48 milj. euroa velanhallinnan menoja vuosina 2007—2009.

Jakamaton varaus	Hallitus ehdottaa, että talousarvioesityksen kehykseen kuuluvat määrärahat vuodelle 2009 ovat 35,5 mrd. euroa, jolloin niin sanotuksi jakamattomaksi varaukseksi jää 121 milj. euroa 300 milj. euron lisätalousarviovarauksen lisäksi.
Energia- ja ilmastohaasteet	Asuntojen energiakorjauksia ja ympäristöystävällisiä lämmitystapamuutoksia nopeutetaan nostamalla kotitalousvähennyksen enimmäismäärä 3 000 euroon, mikä vähentää verotuloja n. 70 milj. eurolla. Kerros- ja rivitalojen energiakatselmuksia ja -korjauksia tuetaan energia-avustuksilla, joita lisätään 8 milj. eurolla yhteensä 22 milj. euroon, sekä v. 2009 käyttöön otettavilla asunto-osakeyhtiötalojen korotetuilla korkotukilainoilla. Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden investointihankkeiden tukien valtuutta nostetaan 30 milj. eurolla v. 2009 yhteensä 56,1 milj. euroon. Myös joukkoliikennettä, energiapuun korjuuta sekä bioenergian tuotantoa ja selvityksiä tuetaan.
Toimia työvoiman kohtaanto-ongelman lieventämiseksi	Matalapalkkatuen laajentamiseen varatuista varoista 15 milj. euroa kohdennetaan tukemaan työvoiman kohtaantoon liittyvien ongelmien ratkaisua. Ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä maahanmuuttajien koulutuksen opiskelijapaikkoja lisätään. Metsäalan osaavan työvoiman turvaamiseksi metsäkonealan koulutukseen kohdennetaan lisärahoitusta 4 milj. euroa. Yhteensä ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijapaikat kasvavat yli 4 000 opiskelijalla, ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijapaikat n. 400 opiskelijalla sekä metsäalan oppisopimuskoulutuksen ja työvoimapoliittisen koulutuksen paikat yli 200 opiskelijalla. Myös maahanmuuttajataustaisten opettajien pätevöittämiskoulutukseen lisätään varoja. Rahoitusta suunnataan myös nuorten syrjäytymisen ehkäisyä ja työllisyyttä edistäviin toimenpiteisiin, kuten työpajatoimintaan.
Panostuksia osaamisen edistämiseen	Osaamista edistetään mittavilla panostuksilla yliopistokoulutukseen. Vuonna 2009 toimintansa aloittavan Aalto-yliopiston toimintamenoihin kohdennetaan 13,9 milj. euroa ja sen peruspääomaan 200 milj. euroa. Yliopistojen toimintamenomäärärahat kasvavat hallitusohjelman mukaisesti 20 milj. eurolla. Lisäksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi vuoden 2010 alusta muutettavien muiden yliopistojen maksuvalmiuden ja käyttöpääoman turvaamiseen suunnataan tässä vaiheessa 50 milj. euroa. Ikäluokkien pienenemisen johdosta säästyvät varat kohdennetaan perusopetuksen laadun kehittämiseen, jolloin tarkoitukseen varatut määrärahat kasvavat runsaalla 20 milj. eurolla. Lisäys kohdentuu mm. opetusryhmien koon pienentämiseen sekä tuki- ja erityisopetukseen.
Perhe-etuuksiin korotuksia	Vähimmäismääräiset äitiys-, isyys- ja vanhempainrahat sekä sairauspäivärahat ja kuntoutusrahat korotetaan työmarkkinatuen tasolle 1.1.2009 lukien. Tämä merkitsee n. 170 euron korotusta etuuteen kuukaudessa. Kotihoidontuen hoitorahaa korotetaan 20 eurolla kuukaudessa ja yksityisen hoidon tukea 22,67 eurolla kuukaudessa 1.1.2009 alkaen. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuutta nostetaan 6,3 milj. eurolla uudistusten vuoksi. Lisäksi lapsilisää korotetaan 10 eurolla kuukaudessa kolmannesta lapsesta lukien vuoden 2009 alussa.
Vuonna 2009 aloitettavat väylähankkeet	Vuonna 2009 aloitetaan kuusi uutta väylähanketta, jotka ovat Lusi—Mikkeli -tien parantaminen, Kehäradan toteuttaminen, Pietarsaaren meriväylän tuloväylän syventämishanke, E18 Kehä III:n 1. osa, Seinäjoki—Vaasa -rataosuuden sähköistäminen sekä Kilpilahden uuden tieyhteyden rakentaminen. Näistä E18 Kehä III:n 1. osa ja Seinäjoki—Vaasa -rataosuuden sähköistäminen toteutetaan liikennepoliittisessa selonteossa mainittua aikaistamisrahoitusta käyttäen siten, että Vantaan kaupunki sekä Vaasan kaupunki ja Mustasaaren kunta rahoittavat hankkeet ensi vaiheessa ja valtio maksaa kunnille aiheutuneet kustannukset myöhemmin korottomana. Liikenneturvallisuutta parantavana elinkeinopoliittisena hankkeena toteutetaan Kilpilahden uuden tieyhteyden rakentaminen siten,

että Neste Oil Oyj rahoittaa valtiolle kuuluvan hankkeen kustannukset ensi vaiheessa ja valtio maksaa yhtiölle aiheutuneet kustannukset myöhemmin korottomana.

Merenkulun kilpailukyky

Suomalaisen merenkulun toimintaedellytyksiä tuetaan tavoitteena edistää merenkulun työllisyyttä sekä varmistaa laivojen purjehtiminen suomalaisen lipun alla. Alusten miehistökustannusten tuki ulotetaan lakiesityksellä koskemaan uusia alusryhmiä. Merityöaikalakia muutetaan, jolloin työnantaja saa korvausta myös miehistön vaihtojen yhteydessä syntyvistä matkakustannuksista. Näiden muutosten kokonaiskustannus on vuositasolla n. 2 milj. euroa. Tonnistovero uudistetaan kilpailukykyiseksi.

Kuntatalous

Kuntatalouden tila pysyy talouskasvun hidastumisesta huolimatta varsin hyvänä v. 2009. Kuntien verotulojen kasvu kuitenkin hidastuu, kun työllisyys ei enää parane ja tuloverotuksen keventäminen toteutetaan osittain kunnallisverotuksen kautta. Valtionavut kasvavat edelleen melko nopeasti mm. sen vuoksi, että verokevennyksistä johtuvat verotuottomenetykset kompensoidaan valtionosuusjärjestelmän kautta. Toimintamenojen arvioidaan kasvavan hieman vuotta 2008 hitaammin.

Suhdannetilanteen heikentyessä ja epävarmuustekijöiden lisääntyessä riskit kuntatalouden kiristymiselle ovat kasvaneet. Kuntien viime vuosien poikkeuksellisen hyvä verotulojen kasvu voi hidastua yllättävänkin nopeasti. Samalla kuntien menojen kasvu pysyy nopeana, ja työvoiman saantivaikeudet saattavat lisätä palkka- ja ostomenoja vielä ennakoitua enemmän. Käyttötalouden nopean menokasvun rinnalla myös kuntien investointipaineet pysyvät suurina mm. kasvukeskusten infrastruktuuri-investointien, koko kuntakentän suurten peruskorjaustarpeiden sekä rakenneuudistusten täytäntöönpanon edellyttämien investointien vuoksi. Ilman käyttötalouden menokehityksen hillintää sekä investointien kestävää mitoitusta ja ajoitusta kuntatalouden tila uhkaa jälleen heikentyä. Tällöin kuntien velkaantuminen jatkuisi, ja varautuminen tulevien vuosikymmenien palvelujen kysynnän kasvuun heikentyisi olennaisesti.

Valtiontalouden tasapaino

Valtion talousarvioesitys vuodelle 2009 on 153 milj. euroa ylijäämäinen. Ylijäämä ehdotetaan käytettäväksi valtionvelan vähentämiseen.

Kansantalouden tilinpidon käsittein valtiontalouden ylijäämän arvioidaan v. 2009 olevan 0,7 % suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Taulukko 2. Budjettitalouden ja rahastotalouden tasapaino, milj. euroa

	2007 tilinpäätös	2008 budjetoitu[2)]	2009 esitys	Muutos, % 2008—2009
Budjettitalous				
Tulot	43 212	45 961	45 908	-0,1
Menot	40 327	44 041	45 755	3,9
Varsinainen ylijäämä	2 885	1 920	153	
Velanhallinnan menot (-)	-48	-48	-48	
Nettorahoitusylijäämä	2 837	1 872	105	
Rahastotalous				
Tulot	4 605	4 969	5 623	13,1
Menot	2 582	4 232	4 250	0,4
Nettorahoitusylijäämä	2 023	738	1 372	
Budjetti- ja rahastotalous yhteensä[3)]				
Tulot	46 706	48 466	48 991	1,1

[2)] Ml. vuoden 2008 I ja II lisätalousarvio.

[3)] Budjettitalouden ja rahastojen tuloja ja menoja ei voi sellaisinaan laskea yhteen keskinäisten siirtojen vuoksi.

Menot	41 799	45 808	47 465	3,6
Nettorahoitusylijäämä	4 860	2 610	1 477	

Valtionvelka

Budjettitalouden ylijäämä vuodelle 2009 on talousarvioesityksen mukaan 153 milj. euroa. 180 milj. euroa käytetään budjettitalouden velan maksamiseen ydinjätehuoltorahastolle. Valtion asuntorahaston velan arvioidaan vähenevän 155 milj. eurolla. Velanhoitomenoiksi arvioidaan 48 milj. euroa. Näistä eristä koostuen valtionvelan arvioidaan vähenevän 80 milj. eurolla. Vuoden 2009 lopussa valtionvelan arvioidaan olevan n. 54 mrd. euroa, mikä on n. 27 % suhteessa bruttokansantuotteeseen. Valtionvelan korkomenoiksi arvioidaan 2,4 mrd. euroa v. 2009.
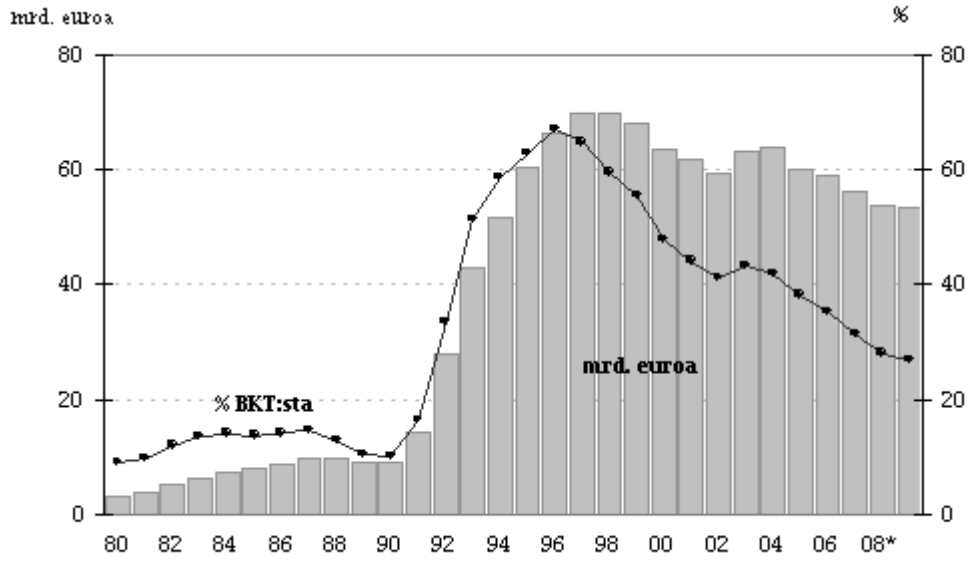
Kuvio 1. Valtionvelan kehitys, mrd. euroa ja % BKT:sta